14. Жук П. Ренет Симиренка // Село і люди. – 1993. – № 43.
15. Бельська Л. Славна родина українських меценатів // Золоті ворота. – 1993. – № 5.
16. Гамоля Н. Генерація перших і єдиних [Династія Симиренків] // Контракти. – 2003. – № 37.
17. Для добра свого народу [Рід Симиренків] // Український історичний календар–95. – К., 1994.
18. Леонтович В. Родина Симиренків. Василь Федорович Симиренко // Київська старовина. – 1994. – № 4.
19. Павленко С. Феномен одного роду (Симиренко) // Україна крізь віки. – К., 2000.
20. Пилипенко О. Видатні українські підприємці XIX – початку XX ст. // Київська старовина. – 2009. – № 3.
21. Розгін І. Літопис роду Симиренків // Хроніка–2000. – Вип. 45–46. – К., 2001.
22. Слабошпицький М.Ф. Феномен одного роду // Слабошпицький М.Ф. Українські меценати: нариси з історії укр. культури. – К., 2001.
23. Чередниченко Д. Плекаймо, люди, сад [Сім'я Симиренків] // Урядовий кур'єр. – 1995. – 18 листопада.
24. Вольвач П.В. Симиренко – фундатор українського промислового садівництва: в 3 ч. – Ч. 1. – Сімферополь, 2002.
25. Вольвач П.В. Симиренко – фундатор... – Ч. 2. – Сімферополь, 2003.
26. Вольвач П.В. Симиренко – фундатор... – Ч. 3. – Сімферополь, 2004.
27. Ковтун Ю. Сузір'я Симиренків. – К., 2009.
28. Симиренко В.Л. Часткове сортознавство плодових рослин: у 2 т. – Т. 1: Яблуня. – К., 1995.
29. Держархів Черкаської обл. (далі – ДАЧО). – Ф. 5799. – Оп. 1. – Спр. 6.
30. ДАЧО. – Ф. 5799. – Оп. 1. – Спр. 1.
31. ДАЧО. – Ф. 5799. – Оп. 1. – Спр. 73.
32. Історія економіки та економічної думки: Від ранніх цивілізацій до початку XX ст.: Навч. пос. / За ред В. Козлюка, Л. Родіонової. – К., 2011.
33. Чос В. Легендарна фірма Яхненків-Симиренків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.horodysche.org.ua/?id=215.
34. ДАЧО. – Ф. 5799. – Оп. 1. – Спр. 3.
35. ДАЧО. – Ф. 5799. – Оп. 1. – Спр. 47.
36. ДАЧО. – Ф. 5799. – Оп. 1. – Спр. 43.
37. ДАЧО. – Ф. 5799. – Оп. 1. – Спр. 49.
38. ДАЧО. – Ф. 5799. – Оп. 1. – Спр. 68.
39. ДАЧО. – Ф. 5799. – Оп. 1. – Спр. 69.
40. ДАЧО. – Ф. 5799. – Оп. 1. – Спр. 90.
41. ДАЧО. – Ф. 5799. – Оп. 1. – Спр. 96.
42. Желябов Андрей Иванович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.krugosvet.ru.

Karpenko V.V. Symyrenko family in the «family history» context. On the big sources' complex are examined the origin and structure of the klan Symyrenko its social dynamics, as well as socio-political, cultural and intellectual activities. Are analyzed the factors that contribute to the accumulation and transmission of the nation cultural heritage by the family generations, and the clan is shown as the link of the national and cultural continuity in he conditions of the statelessness in the history of Ukraine. To the scientific circulation have been brought the archival materials about the intellectual and socio-cultural history of the genus.
Key words: family, generation, Symyrenko, reconstruction of family, social status

І. А. Медвідь

ІВАН ФРАНКО ТА ДУХОВЕНСТВО: АСПЕКТИ ДРУЖНІХ ВІДНОСИН І СПІВПРАЦІ

У статті розглядається питання дружніх стосунків і співпраці між І. Франком та духовенством. Особлива увага приділяється факторам, що зближували І. Франка та деяких священиків. Автор намагається показати, що, попри його антиклерикальну репутацію, певна частина духовенства не боялася співпрацювати чи навіть дружити з ним.
***Ключові слова**: Іван Франко, духовенство, Церква, співпраця*

Проблема І. Франко та релігія є однією з найбільш контроверсійних у дослідженні життя та творчості Івана Яковича. Окремим аспектом цієї проблеми є відносини між ним і священиками. І. Лизанівський зокрема у спогадах писав: «Галицькі клерикали і попи все життя цькували Франка» [1, 167]. У спогадах інших знайомих, зокрема С. Вітика [2], М. Мочульського [3], П. Карманського [4], теж можна прочитати про напружені стосунки між поетом і духовенством. Слід визнати, що стосунки досить часто були не вельми приязними, а часто і ворожими. Він не раз критикував духовенство, але, тим менше, мав і приятелів серед священиків. Метою статті є окреслення найближчого кола приятелів І. Франка серед духовенства й аналіз ймовірних факторів, які їх зближували. Якщо про погляди І. Франка на релігію та Церкву існує чимало праць, то тема його стосунків з духовенством залишається досі малодослідженою. Ця стаття є скромним внеском у ліквідування цієї прогалини. Оскільки тема є малодослідженою, ми спираємося, в основному, на листування І. Франка та спогади про нього.

Дружба, що закладається в період юності, досить часто є найміцнішою. Припускаємо, що цей фактор відіграв свою роль й у випадку священиків, які приятелювали з І. Франком. Це, переважно, були майбутні священики, які або разом вчилися, або в той чи інший спосіб перетиналися з ним під час навчання. Власне коли вони познайомилися і зав'язали дружні стосунки, то ще не були священиками. Пізніше, коли на І. Франка посипався шквал критики з клерикального боку, зі звинуваченнями в атеїзмі, ворожості до Церкви, більшість із них продовжувала переписуватися, зустрічатися, запрошувати його в гості, робити певні спільні проекти. Для них особисті якості І. Франка, його талант і приятельські стосунки були важливіші за релігійні переконання поета. До прикладу, С. Паньківський згадував: «Франко розказував, як він зустрічався зі своїм гімназіальним колегою, що тепер він попом у підгірському селі на Стрийщині. І той запросив його до себе половити рибу. А Ви не боїтеся, – каже Франко, – приймати у себе такого атеїста як я? А мені яке діло? – каже піп» [5, 176].

І. Франко був і другом І. Погорецького, його репетитором з грецької та математики в Дрогобицькій гімназії. Останній згадував: «Спочатку ми з Франком переписувалися, і він присилав на мої руки різні книжки; одначе за те прийшлося мені потерпіти, бо коли він став у Львові визначним в колах молоді соціалістом та приятелем Павлика, то зачали слідити його кореспонденцію і знайшли мене аж в Дрогобичі. І так перед самою матурою заїхала до мене слідча комісія, забрала всі книжки й кореспонденцію Франка з моєї хати, і мені грозило виключення з гімназії» [6, 57–58]. Про подальші контакти І. Погорецького й І. Франка невідомо, скоріше за все, перший, внаслідок переслідування, припинив їх.

Іншим приятелем молодого поета був В. Давидяк – студент Львівської духовної семінарії, член редколегії журналу «Друг» і студентської організації «Академический кружок». Знайомі з 1874 р., вони певний час мали досить приятельські стосунки. В І. Франка не було негативного ставлення до того, що В. Давидяк є студентом семінарії, а отже, майбутнім священиком. Потім їхні долі розійшлися, вони не приятелювали, що, найімовірніше, було спричинене різними ідеологічними поглядами.

З друзів-священиків юних років більш вдало, порівняно з попередніми двома випадками, склалася дружба І. Франка з о. М. Зубрицьким. Останній був його ровесником і вони разом вчилися в дрогобицькій гімназії. Про гостювання в нього І. Франка у с. Мшанець (Старосамбірщина), де той був парохом, згадували З. Кузеля [7, 298] та син о. Михайла – Петро [8, 437–440].

У Дрогобицькій гімназії, разом з І. Франком, вчився також І. Чапельський, який потім став священиком, але продовжував товаришувати з поетом і приймав його у себе вдома [9, 443–444]. Стосовно візитів, то І. Франко досить охоче відвідував своїх приятелів-священиків. Часом це були звичайні візити, під час яких він міг відпочити і порибалити. Їдучи на рибалку, І. Франко, разом із Г. Величком, гостювали в о. С. Бурячка – пароха с. Яйківці (Жидачівщина) [10, 292]. Гостював він і в о. Б. Кирчіва. В одному з листів останній відзначив: «Олекса, Кость, Батько и Мама хорі кланяють ся Вам – згадуючи того пана, що у хаті був як своя дітина» [11, 770]. Про дружність стосунків між о. Б. Кирчівим та І. Франком свідчить і те, що він запрошував останнього з дружиною на власне весілля, яке відбулося 2 листопада 1886 р. [12, 453]. Востаннє поет відвідав о. Богдара в рік його смерті – 1900 р., приїхавши в с. Довге (Стрийщина), де той мав парафію [13].

Згадки про візити І. Франка до с. Дидьова (Надсяння, тепер територія Польщі), де був парохом о. І. Кузів, можемо знайти у спогадах З. Кузелі [7, 299] та П. Зубрицького [8, 440]. З листів самого о. Кузіва можна довідатися, що Іван Якович гостював у Дидьові щонайменше 1887 р. [14, 51–52] та 1896 р. [15, 489–490], а, скоріш за все, частіше, адже в 1899 р. о. Кузів писав до нього, що, на жаль, не зможе цього року запросити його до себе, бо в селі епідемія тифу, тому краще йому утриматися від поїздки [16, 117–119]. Через інше стихійне лихо – повінь, він не зміг у 1882 р. відвідати о. Г. Рожанського [17, 318].

Б. Лепкий згадував, як І. Франко 1892 р. гостював у них (с. Жуков, Бережанщина), полемізуючи на літературні та біблійні теми з його батьком о. С. Лепким [18, 239]. У 1895 р. І. Франко, разом з дружиною та дітьми, гостював в о. О. Глібовицького (с. Цигани, Борщівщина) [19, 50]. Відвідував він також о. В. Загаєвича – пароха с. Вовчухи (Городоччина) у 1895 і 1901 рр. [20, 12; 21, 169], та о. І. Попеля – пароха с. Довгополе (Верховинщина) 1898 р. [22, 107]. Слід згадати і франкові візити до с. Криворівня (Верховинщина), де полюбляла відпочивати влітку тогочасна українська інтелігенція. Вперше він побував у Криворівні 1901 р. і мав досить приятельські стосунки з місцевим парохом о. О. Волянським, який належав до тих, з ким І. Франко познайомився уже в часи, коли ті були священиками, що не завадило їм знайти спільну мову і потоваришувати. Отець О. Волянський у спогадах писав: «Не моя річ рішати, чи був Франко атеїстом, чи ні, але своїм примірним поведенням, і то всюди, де б не сходився з людьми, ніколи не порушував теми про віру і церкву, а де хто другий необачно щось такого сказав, він своїм рішучим словом затер немиле враження необачного вислову» [23, 495]. Ще варто згадати о. Й. Застирця, який з великою пошаною ставився до І. Франка і навіть подав прохання, щоб його номінували на Нобелівську премію [24, 192–193].

Гостювання І. Франка у священиків далеко не вичерпуються загаданими вище. Якщо проаналізувати хронологію подорожей, то якісь закономірності знайти важко. Священики охоче приймали як молодого І. Франка (1880-і рр.), коли він не був поважним авторитетом, так і вже зрілого (1890–1900-і рр.), коли він вже здобув певний авторитет і славу, але, тим не менше, не позбувся репутації антиклерикала й атеїста, продовжуючи гостро критикувати духовенство.

Крім товариськості юнацьких років, слід виокремити ще один важливий фактор, характерний для дружби, що складається в зрілому віці, коли людина вже сформована як особистість і коли приятельські стосунки найчастіше виникають на ґрунті спільної діяльності. Якщо проаналізувати біографії священиків, які приятелювали з І. Франком, то можна помітити, що це були люди з характерною національно-патріотичною спрямованістю та соціальною активністю. Оскільки сам І. Франко був людиною надзвичайно енергійною та трудолюбивою, то, найімовірніше, цінував таких же осіб.

Соціальна активність полягала у тому, що ці священики дбали про освітній рівень своїх парафіян, зокрема долучалися до відкриття місцевих осередків «Просвіти» або очолювали їх; дбали про економічний рівень: створення та налагодження кооперативної торгівлі, покращення технології господарювання; надавали їм мінімальну юридичну допомогу, яка полягала в захисті від сваволі бюрократів, роз'ясненні їхніх прав, допомозі у написанні скарг, протестів, петицій. Відданість українській національній ідеї деяким зі священиків-друзів І. Франка коштувала їм переслідувань. Отець О. Нижанківський очолював повітовий комісаріат ЗУНР на Стрийщині, що потім трагічно обернулося для нього – він був розстріляний польською владою [25]. Через свою національну позицію двічі пережив арешти о. М. Зубрицький [26]. За включення в державотворчий процес ЗУНР був заарештований і о. О. Волянський [27].

Плідною була співпраця І. Франка зі священиками на полі етнографічної наукової діяльності, що скріплювала їхню дружбу з о. М. Зубрицьким та о. І. Кузівим. Сприяв йому в дослідженнях і о. І. Попель. Саме під час перебування І. Франка в Довгополі були написані «Гуцульський король», «Опришок Мирон Штола» та «Гуцульські примівки» [28]. Траплялися випадки, коли священики, наприклад о. М. Михалевич – парох с. Чернелів Руський (Тернопільщина) [29, 2–3], о. К. Ясеницький – парох с. Балигород (Лемківщина) [30, 2–3], о. М. Мосора – парох с. Поручин (Бережанщина) [31, 475], довідавшись, що І. Франко збирає фольклор, присилали йому прислів'я, приказки, пісні, байки тощо.

Крім етнографічного матеріалу, священики допомагали у збиранні старих церковних книжок та історичних документів, які зберігалися у церквах та монастирях. Отець Т. Горникевич з Гошева писав ученому, що має доступ до різного роду актів Болехівського деканату й охоче згодиться взятися до їх переписування [32, 2–3]. Отець К. Вандзіляк переслав деякі рукописи для перегляду [33, 231,233]. Інколи І. Франку позичали деякі книги, що зберігалися у церквах. Наприклад, відомо, що монах Ю. Земба (ЧСВВ) позичав йому з Крехівського монастиря рукопис [34, 135].

Деякі священики зверталися до нього, з проханнями посприяти у видавництві їхніх поезій, творів, спогадів. У 1886 р. о. С. Воробкевич (псевдонім Данило Млака) пропонував до друку в часописі «Зоря» свої оповідання та поезію [35, 424–425]. В 1898 р. о. О. Яворський – парох с. Ілавче (Теребовлянщина), пропонував надрукувати рукопис «Фреска XIX ст.», а якщо І. Франкові сподобається, то він може надіслати для друку ще кілька [36, 547]. В 1903 р. о. І. Охримович – парох с. Грабовець (Богородчанщина), просив розмістити його оповідання в ЛНВ [37, 181], а також надіслав історичний документ – проповідь о. василіан, яку можна було б помістити в Записках НТШ [38, 183]. Зверталися священики і з пропозиціями опублікувати власні переклади. В 1900 р. о. Я. Зробек – парох с. Вертелка (Зборівщина) надіслав переклад «Resurectoris» З. Красинського, з проханням, якщо сподобається, опублікувати в ЛНВ [39, 277–279]. В 1905 р. о. Д. Йосифович – парох с. Середпільці (Радехівщина), прислав для публікації в ЛНВ власні переклади балад Ґете [40, 373–374].

Для священиків приязні відносини з І. Франко могли спричинити певні загрози. До вже згадуваної історії з переслідуванням І. Погорецького, можна додати ще кілька. Під час навчання в гімназії, за відносини з І. Франком був переслідуваний майбутній священик І. Кипріян, його намагався вигнати з гімназії о. В. Ільницький [41, 181]. На щастя для І. Кипріяна ця історія мала щасливий кінець – шкільна краєва рада не затвердила його виключення [42, 71]. І. Куровець згадував, що о. О. Волянський отримав догану від владики Г. Хомишина і потрапив у немилість за те, що дозволив ходити до греко-католицького храму православним – І. Франку та М. Грушевському та ще й приймав їх у своєму домі [42, 74]. І якщо о. Волянський обмежився лише доганою та негативним ставленням єпископа, то о. Нижанківський втратив парафію і був переведений до бідного с. Качанівка поблизу російського кордону. Причиною цього було те, що о. Нижанківський під час виборів до австрійського парламенту активно виступав проти кандидатури графа Борковського, а натомість підтримував кандидатуру І. Франка [43].

Отже, коротко проаналізувавши ключові моменти співпраці та дружніх стосунків І. Франка з окремими священиками, можна виділити наступні фактори, що сприяли їхньому зближенню. По-перше, це дружба, яка склалася ще в юнацький період його життя, а такі відносини досить часто є міцними. По-друге, це дружба з так званими прогресивними священиками, які займали активну соціальну та національну позицію, і не були надто зациклені на догматиці. І. Франко цінував цих священиків за їхню активність і намагання покращити життя простого народу. По-третє, це спільні наукові інтереси, зокрема збирання й опрацювання фольклору, пошук, публікація історичних церковних книг, документів, віршів, спогадів, перекладів священиків. Можна помітити, що чимало священиків не лякалися репутації І. Франка, якого звинувачували в антиклерикалізмі чи атеїзмі, й самі зверталися до нього, з проханням про допомогу або з пропозицією самим надати допомогу в тій чи іншій справі.

1. *Лизнівський І. Іван Франко в роках 1911–1912 // Спогади про Івана Франка / Упор. М. Гнатюк. – Л., 1997.*
2. *Вітик С. Із моїх споминів про Франка // Спогади...*
3. *Мочульський М. З останніх десятиліть життя Франка // Спогади...*
4. *Карманський П. Український Мойсей // Спогади...*
5. *Паньківський С. Сторінки спогадів // Спогади...*
6. *Погорецький І. Франко в гімназії // Спогади...*
7. *Кузеля З. Із моїх споминів про Івана Франка // Спогади...*
8. *Зубрицький П. Іван Франко в Лютовиськах // Спогади...*
9. *Чапельський І. Лист до І. Франка. 27.04.1884 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1618.*
10. *Величко Г. Спомини про Франка // Спогади...*
11. *Кирчів Б. Лист до І. Франка // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1603.*
12. *Кирчів Б. Лист до І. Франка. 24.10.1886 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1608.*
13. *Сидорак Б. Один із подвижників: про о. Богдара Кирчіва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://morshyn.io.ua/s26018*
14. *Кузів І. Лист до І. Франка. 1887 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1602.*
15. *Кузів І. Лист до І. Франка. 1896 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1615.*
16. *Кузів І. Лист до І. Франка. 1899 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1611.*
17. *Франко І. Лист до І. Белея // Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – Т. 48. – К., 1986.*
18. *Лепкий Б. Іван Франко // Спогади...*
19. *Франко І. Лист до А. Кримського. 30.07.1895 // Франко І. Зібрання творів... – Т. 50.*
20. *Франко І. Лист до В. Загаєвича. 04.01.1895 // Франко І. Зібрання творів... – Т. 50.*
21. *Франко І. Лист до В. Загаєвича. 07.06.1901 // Франко І. Зібрання творів... – Т. 50.*
22. *Франко І. Лист до О. Маковея. 23.07.1898 // Франко І. Зібрання творів... – Т. 50.*
23. *Волянський О. Мої спомини про Івана Франка // Спогади...*
24. *Застирець Й. Лист до І. Франка. 14.11.1915 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1611.*
25. *Оленська О. Остап Нижанківський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stryi.com.ua.*
26. *Дем'ян Г. Маловідомі сторінки життя і наукової праці Михайла Зубрицького [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=1374*
27. *Олекса Волянський: син Поділля і Карпат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kosivart.if.ua.*
28. *Кукула С. Я живу тут добре... (Іван Франко в Довгополі Галицькім, в отця Івана Попеля) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.if.ua/franko.*
29. *Михалевич М. Лист до І. Франка. 30.12.1908 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1700.*
30. *Ясеницький К. Лист до І. Франка. 27.01.1903 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1733.*
31. *Мосора М. Лист до І. Франка. 5.01.1899 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1626.*
32. *Горникевич Т. Лист до І. Франка. 6.03.1886 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1602.*
33. *Вандзіляк К. Лист до І. Франка. 3.05. 1900 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1624.*
34. *Земба Ю. Лист до І. Франка. 19.02.1900 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1624.*
35. *Воробкевич С. Лист до І. Франка. 15.03.1886 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1615.*
36. *Яворський О. Лист до І. Франка. 4.09.1898 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1610.*
37. *Охримович І. Лист до І. Франка. 10.10.1903 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1633.*
38. *Охримович І. Лист до І. Франка. 10.11.1903 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1633.*
39. *Зробек Я. Лист до І. Франка. 7.02.1900 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1631.*
40. *Йосифович Д. Лист до І. Франка. 14.11.1905 // ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1630.*
41. *Франко І. Лист до М.Павлика, бл. 16.04. 1879 // Франко І. Зібрання творів... – Т. 48.*
42. *Куровець І. Іван Франко в моїх згадках // Спогади...*
43. *Оленська О. Остап Нижанківський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stryi.com.ua/history.*

Medvid I.A. Ivan Franko and the clergy: aspects of friendship and cooperation. In this paper the problem of the friendship and cooperation between I. Franko and clergy is discussed. Special attention is given to the factors which brought together I. Franko and some priests. It is shown that despite of Franko's reputation as the anticlerical, some priests were not afraid to cooperate or to have friendly relations with him.

Key words: Ivan Franko, clergy, Church, cooperation

Н. М. Діанова

ПРОПОВІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ХЕРСОНСЬКОГО АРХІЄПИСКОПА НИКАНОРА (БРОВКОВИЧА)

У статті досліджено особливості проповідницької діяльності Никанора (Бровковича) та визначено основні тематичні напрями його проповідей. Показано внесок архієпископа в розвиток православ'я, духовності та культури.

Ключові слова: *архієпископ, Никанор (Бровкович), єпархія, церква, проповідь, православ'я, духовність*

В основі просвітницької діяльності вищого православного духовенства впродовж XIX ст. була організація та читання проповідей. Головна їхня мета полягала в тому, щоб донести до парафіян основні положення Св. Письма й укріпити їх у православній вірі. Одним із талановитих церковних діячів кінця XIX ст. по праву вважається архієпископ Херсонський і Одеський Никанор (Бровкович) (1883–1890 рр.). Він надавав проповідям провідну роль у процесі зміцнення